

Бошко Сувајџић

У ЖИТИЈУ СВЕТОГА САВЕ

Свети Сава је писац и књижевни лик. Принц и монах. Пастир који чува поверено му стадо, али и заштитник вукова. Подвижник и просветитељ, законодавац и архиепископ, дипломата и државник који је увео српски народ међу најцивилизоване европске народе свога доба. Који је осамосталио Српску цркву, уредио световни и црквени живот у земљи, приближио Србију Истоку и Исток Западу. Небески човек, а земаљски анђео, како сведочи његов ученик Доментијан.

Свети Сава је био врхунски стваралац у књижевним жанровима своје епохе. Неке је и увео у српску књижевност (житије, служба, посланица). Као књижевник био је васпитан и школован у византијском духу. Пре свега се као, средњовековни образовани човек, инспирисао Библијом, као незаобилазном лектиром. Пресудно је обликован на духовном тлоцрту Свете Горе, који је суштински спојио три велика српска писца – Светог Саву, Доментијана и Теодосија. Један другоме били су учитељи, сачувавши у времену, у сложеном уметничком трокњижју, име онога који нам још увек казује ко смо. Који нас и данас проматра зеницом умнога вида.

Свој књижевни рад Сава је започео у Хиландару. Његова прва дела су типична за Карејску келију и манастир Хиландар. Као игуман Студенице, Сава је сачинио типик за овај манастир. У њега је унео и своје, управо довршено, *Житије Светиој Симеона*. Приближно у исто ово време приступио је састављању *Службе Светиом Симеону*, за потребе његовог култа.

Писмо, упућено студеничком игуману Спиридону из Јерусалима једино је сачувано благо из, морамо то претпоставити, богате преписке коју је водио са владарима, црквеним поглаварима, старешинама манастира, члановима своје духовне и световне породице.

Растков одлазак на Свету Гору био је повратак. Губитак породице њено стицање. Напуштање отачаства његово задобијање. У *житију Светиої Саве* он путује, одлази из отачаства у свет, и враћа му се са новим вредностима којима украшава отачаство „као пчела сабирајући своје отачаству мед богоразумија”. Путовања се протежу од Свете Горе до Цариграда, преко Солуна, све до Христовог гроба и Свете земље. Са једног од таквих путовања упутио је писмо студеничком игуману Спиридону, коме се обраћа истим оним речима којима му се његов отац некада обраћао, „чедо моје вољено”.

У *житију Св. Саве* Свети је окарактерисан као лоза доброплодна, грозд сазрели. Боговидац и свирала богогласна. Онај који ће оптећи истоке и западе као сунце небеско.

У *житију Св. Саве* Немања је отац коме је син духовни отац. А Сава је Син који ће ваистину веома узрости божанственим добрим делима; чедо које ће своје отачаство привести на велику побожност.

Обојица, Отац и Син, име и презиме српског народа, остаће упамћени у житијној књижевности као земље доброплодне, које су с вером примиле у себе семе небеско.

У *житију Св. Саве* учи се да је овај живот пролазан, метежан и пустошан, и да брзо ишчезава; тек се душевним очима стиче онај истински, бесконачни живот. Само речју, љубављу, и добротом. У српској црквеној историји Свети Сава поседује Соломонову премудрост, Давидову кротост и Јосифову добру нарав.

У народним предањима која прате хагиографски пут узрастања богоугодног малдића, Савини атрибути су: штап, књига, вериге. И вукови.

Савин штап је извор Савиних моћи. Ударивши штапом у камен, светац је отворио извор живе воде. Бездушног човека претворио у камен. Попут Мојсија, бежећи испред арнаутског цара Фирауна, раздвојио је море. Прекрстио пса у вука. Олакшао порођај женама. Осудио Богатог Гавана.

Свети Сава путује у пратњи својих вукова, каже песник. Фолклорну представу о Сави као вучјем пастиру, срећемо већ у 13. веку, у „канону заједничком” Симеону и Сави, Теодосија Хиландарца која се везује и за хришћанску идеју о стаду:

Добри пастиру и вођо,
Саво, оче наш,
Немој пустити да на нас
Навале вуци,
Што стада не штеде.

Свети Сава је човек књиге. Књига је у средњем веку пре свега Библија. Али је Књига и Законик. Након избора за архиепископа, Сава преводи и сачињава *Номоканон* (Законоправило, Крмчију, књигу црквених и грађанских закона и прописа). На њему ради током свог боравка у Солуну, крајем 1219. или почетком 1220. године, непосредно пред одлазак у Србију.

За ових осам векова често се јављала дилема шта је важније у нашем друштву: постављање закона или изградња цркве?! Реч је о лажној дилеми. Зар црква није закон који гради људе у висину? И зар закон није црква која прописује послове међу људима на земљи?

У потоњим временима у којима живимо када се између људи и народа све једнако подижу зидови предрасуда, дужност нам је да кажемо: закони су зидови. Виши од облака небеских, тврђи од градова утврђених. Закони су и цркве. Цркве живе речи Христове.

У народним предањима, Свети Сава се везује за вериге. Настанак правде на земљи објашњавао се праведним веригама које су висиле са неба и којима би се утврђивала нечија кривица или невиност. Уколико би их оптужени дохватио, његов образ би био чист, а уколико је крив, вериге ће се подићи у небо и неће моћи да их дохвати. У народном предању *Свети Сава разликује њравду*, вериге симболички означавају Савину моћ да подели правду и тако сачува један од најважнијих божанских принципа на земљи. Да измири завађену браћу. У народу се приповедало да је на месту где су се некада срела браћа Светог Саве и измирила се над очевим моштима старањем Светога, никла, као иза кише, црква. Прозвали су је Сретење. До дана данашњега на овоме месту срећу се лето и зима.

У *житији Св. Саве* нису само у веригама Савине моћи. И нису вериге саме од себе измириле браћу. Измирио их је Немањин аманет љубимом чеду својему, богоносном кир Сави, да његове свете мошти пренесе у земљу отачаства свога, хотећи и после смрти неслабно чувати своју паству.

Правда, уверижена правда, доступна свима, једнака за све. То је кроз ових осам векова један од најснажнијих аманета потомству забележен народном речју и умним оком духовног пастира у *житији Светиој Саве*.

У српској усменој традицији и средњовековним изворима Свети Сава је пре свега означен као просветитељ („богоносни учитељ”). Није то нимало случајно. У легендарним приповеткама и предањима, та се просветитељска улога схвата пре свега у складу са митским ликом цивилизаторског хероја, путника и учитеља који уноси склад и хармонију међу људе, подучавајући их како им ваља прилично и богоугодно живети. Тако се за Саву везују приче о томе како је учио људе да ткају,

да шију, да ору, да праве сир и киселе млеко, да пробијају прозоре на кућама и сл.

Савино подизање манастира, отварање школа при манастирима, архиепископски рад, књижевна делатност, преводи богослужбених дела, оставили су снажан утисак на народ. Да слављење Светог Саве као просветитеља датира још из 13. века сведочи једна повеља краља Милутина из 1316. у којој се Свети Сава назива „учитељем отачества нашег”.

О значају модернизације образовања сведочи и велики реформатор српског језика, у чијој се кући данас налазимо (Вукова задужбина):

„Сваки прави и паметни родољубац мора желети да се и у нас буквари начине и школе уреде према данашњем вијеку; а онаке родољупце који вичу да се ништа не поправља, него све да остаје по старом обичају, онаке, велим, ваља сажаљавати и молити се богу да би ји опаметио и на прави пут извео.”

Није лако живети данас по *жићицију Светиога Саве*. Ослањајући се на *Јеванђеље њо Маџеју* (14. стих 7. поглавља), Сава упозорава да онај који жели да се спасе треба да „да иде уским и тесним путем”. „Јер пут је кратак, браћо моја љубљена, којим ходимо. Дим је живот наш, пара, земља и прах; за мало се јавља и брзо нестаје.”

Колико смо, данас и овде, спремни да идемо овим „уским и тесним путем”? Колико смо спремни на личну жртву зарад општег интереса, ради друштвеног добра, које мора бити и наше лично добро?

Отачаство је први разлог Савине појаве и делатности. Отачаство је мера и сврха сваког Савиног предузећа. **Љубити род свој и бити патриота може само онај који поштује сваког човека на овоме свету и све што је људско у њему.** Ту универзалност љубави потврђује и култ Светога Саве, којег су, поред хришћана, поштовали и муслимани.

О култу св. Саве око манастира Милешева, где су до 1594. почивале светитељеве мошти, уверљиво сведоче француски путописци у 16. веку. Ево шта каже Жан Шено у белешкама о путовању француског амбасадора Д'Арамона кроз Херцеговину и Србију 1547. године:

„После тога стигосмо у Пљевља, село насељено хришћанима у коме су све куће саграђене од дрвета. А онда прођосмо кроз једно лепо село звано Пријепоље. И прођосмо поред манастира где има више монаха који живе на грчки начин; они пролазницима показују тело Светог Саве. Турци га поштују и чине му милостињу.”

А ево како у опису пута од Дубровника до Софије 1548. г. Савин култ потврђује Жак Гасо:

„Одатле стигосмо у Увац и прођосмо поред Манастира Св. Саве, где има неколико калуђера грчког закона и пролазницима показују тело Св. Саве које је још читаво и лепо, па га и сами Турци увелико поштују и чине многу милостињу.”

Свети Сава у Милешеви у левој руци држи јеванђеље, док десном благосиља, као истински просветитељ и архијереј. „Закон Немање и Саве” помиње се у повељи краља Милутина цркви Светог Ђорђа код Скопља крајем XIII или почетком XIV века. Да ли смо данас заборавили на овај закон? Који почива на љубави, патриотизму, вери, истрајности, духу, поштовању сваког човека на овоме свету.

Ко нас данас може подучити скрушености и скромности? „Ко год сиротињи дели, тај Богу узајмљује“, каже народна пословица. И у Доментијановом *Житију Светиої Саве*, у сакралном тексту, потврђује се та људског која не тражи награду, и која нема цену: „и разда убогима и свима који требају, а највећи део даде у Цариград у дом свете Благодетељнице” (Доментијан, *Живоїї Светиоїа Саве*, 1988: 104).

У *житију Светиої Саве* очувано је наше име. Већ само име Растко, који „у Господу веома добро Богу узрасте” (Теодосије) снагом свога имена оцртава Савин узлазни пут ка Богу.

У народу се вели: „Доста је само рећи: „Савина те молитва покиселила”, и одмах с гласом сирење би се усирило и млеко укиселило, и врло добро било” (Теодосије). Тако само име постаје носилац магијске моћи и извор непресушне духовне снаге.

У једном народном предању под називом *Свети Сава и браћа која се деле* спомиње се да су отац и син наишли на људе са Косова, „[...] међу којима је владала велика болештина. Кад су пролазили поред неке браће, која су се дијелила, Св. Саво им не рече ништа, а кад га Симеун упита, зашто је то учинио, он му одговори, да је стога, што се дијеле и тако спремају сами себи пропаст”.

Можемо ли се и данас помирити једни са другима, бар када је реч о браћи која долазе са Косова, или пак наставити да се делимо и тако спремамо сами себи пропаст?

Лик Светог Саве у историји и у традицији био је плодно надахнуће и за прекретнички ток модерне српске поезије, од Васка Попе, Миодрага Павловића до Љубомира Симовића, Матије Бећковића и Милосава Тешића. Отуда, нимало случајно, завршићу ову беседу песничком речју, хотећи и сам да приложим мали, макар и најнедостојнији беочуг овом магистралном, златном венцу у времену:

У Житију Светог Саве

У Житију Светог Саве
оглашене наше главе.

У злаћаног нашег свеца,
царска лавра, царска деца.

Пирг – келија постигнућа:
Свети Сава – српска кућа.

У Житију Саве Светог
светогорски дрема метох.

Појем птица омађијан
слаткогласни Доментијан.

Пристаниште свим онима
који броде валовима.

Људска је ил' божја рука
што прекрсти пса у вука?

Да л' су канџе или прсти
чим се српски народ крсти?

Боговидац, грозд сазрели,
псалтир-штапом море дели.

Изгубљеном светлост нађе
да у себи свет пронађе.

Син, научен Светим Духом,
Глас који се не чу слухом.

Вером крепи све што сумња
од Рибнице до Захумља,

Студенице и Велућа:
Свети Сава – српска кућа.

Од одбеглог младог принца
до монаха-црнорисца.

Хранитељ и сила крсна
што трепери као трска.

Син оцима духовнима
што у оцу позна сина.

*(А оноја који има
на њлућима крстї ензима*

*молим њи се, дај му лека,
очисїи ја њоуї левка,*

*као шїо си, исїод скиїа,
їодїао Неофїїа.)*

Свети Сава, што нас роди,
међу нама да л' још ходи?

У духовном првородству,
Да л' смо с њиме још у сродству?!

У Житију Светог Саве
орочене наше јаве.

Пут, изведен из беспућа:
Свети Сава – српска кућа.

*Светосавска беседа, 27. 1. 2021,
Народна библиотекека „Стефан Пвовенчани” Краљево*